

КУРБАС і ВАХТАНГОВ. Засл. діяч м. м. УРСР, професор

43 43

Лесь Степанович Курбас! Він повстає перед очима зовнішньо стриманий, з проникливим поглядом розумних очей, які здавалося пронизували вас наскрізь, водночас очі його були лагідні, привітні, і тоді від його тихого проникливого, трохи глуховатого голосу і погляду розумних очей, все про що він говорив набувало якогось особливого значення. Іноді полемізуючи, він вибухав як вулкан, безощадно гостро і переконливо розбиваючи позицію "супротивника". Художник - філософ він викладав свої думки та блискучі художні задуми не завжди відразу зрозумілою мовою, але з часом все ставало ясним, зрозумілим. Часто проголошені Курбасом думки, що стосувались художнього рішення якоїсь вистави, виростили до рівня високо принципових програмових висловлень. Полемічний пафос пронизував всю творчість Курбаса. Він гаряче викривав реакційну, націоналістичну обмеженість просвітянського побутового театру, так само як і естетські "вправи" деяких "модерністів", які не маючи жодної власної принципової думки "ліпили" свої еkleктичні "опуси", безпринципно користуючись думками майстра. Курбас, що мав бездоганний художній смак, був ворогом "солодкої" краси, що так імпонує обивательським смакам. Він де тільки міг давав нещадний бій всяким проявам міщанства, в чому би воно себе не виявляло. Не дарма обиватель сичав як гадюка зустрічаючи кожную нову виставу художника, пристрастного полеміста. Були у Курбаса, як у всякого

справжнього митця, що пристрасно шукає — творчі зриви, помилки, але не вони оприділяли його суть — справжнього новатора, який невпинно дивиться вперед.

Мені особисто довелося зустрітись в спільній режисерській роботі з Курбасом, після того як закінчив своє навчання в 3-ій студії МХАТ ім. Євгенія Вахтангова. Повернувшись з Москви я невдовзі зустрівся з Курбасом, який мене відразу полонив своєю справжньою артистичністю, майстерністю своїх творчих принципів.

Три роки роботи з Курбасом мене все більше і більше переконували в тому, як багато спільного було у нього з геніальним Вахтанговим. Звичайно це були цілком відмінні творчі індивідуальності, але ріднило їх це самовідання служіння театру. Безкомпромісність. Філософська масштабність мислення. Ідейна цілеспрямованість. Бездоганий художній смак. Велика музичність. Всі вистави Курбаса, як і нажаль, нечисленні вистави Вахтангова були просякнуті суцільною внутрішньою музичністю, наскрізь просякнуті внутрішнім ритмом. Пригадую, якось разом з Курбасом ми сиділи вдвох за роялем і гортали сторінки Лисенкового "Тараса Бульбу", Курбас імпровізуючи висловлював свої думки проте, як він бачить постанову цієї опери. Це був каскад блискучих режисерських рішень, які нажаль, так і не знайшли свого втілення на оперній сцені: Так само як і Вахтангов, Курбас володів вмінням підкоряти собі колектив, створюючи з нього акторський симфонічний ансамбль. Він

володарював колективом по праву переконливості, натхнення, особистої принадності. Для Курбаса як і для Вахтангова театр був трибуною для проголошення передових ідей, для рішення проблем, що хвилюють сучасність.

Для Курбаса як і для Вахтангова робота в театрі була завжди творчим пошуком, хоч кожний з них шукав по своєму, своїм неповторним почерком. І той і другий підкоряли собі своєю своєрідною людською принадністю, дружнім теплом великих сердець, хоча іноді зміли робити боляче, навіть доводити до відчаю, але все це походило від незламної принциповості і вимог, що не знали будь яких знижок і компромісу. Перемагаючи біль ураженого самолюбства хотілося йти далі за цими ватажками, які суворо, іноді нещадно та жорстоко направляли, ведучи за собою по нових шляхах до великої мистецької правди, що має відбити велику життєву правду. Навколо Курбаса гуртувались всі хто пристрасно шукав нового слова у театрі, для втілення нового змісту, нових ідей, що їх приніс великий Жовтень. Поряд з молоддю на "Шкільній лаві" сиділи: уславлений актор Іван Олександрович Мар'яненко, високо інтелектуальна Л.М.Гаккебуш, геніальний Амвросій Бучма, Мар'ян Крушельницький та інші. Курбас так само як і Вахтангов черпали своє натхнення в ідеях Великого Жовтня. Вони обидва однаково гаряче любили молодь, покладаючи на неї свої надії. Вони навчали її не тільки на репетиціях, а й в особистому житті, в постійному товариському спілкуванні. Зовсім не випадково Курбас свій театр назвав "Березолем" тобто

назвою того весняного місяця, коли все оживає, пробуджується для нового життя, для нового розквіту.

Курбас був режисер – композитор, який сміливо оперував всіма елементами театральної виразності. Його вистави за своєю побудовою нагадували симфонічні твори. Він дуже багато знав, це була не суха ерудиція, а багатогранні знання, що завжди давали певні плоди. Він люто ненавидів натуралізм і вів з ним нещадну боротьбу. Події, характери, людські почуття він подавав сконденсовано, типово, умовно. Підкреслюючи основне одним яскравим штрихом, яскравою образною деталлю. Курбас як і Вахтангов був ворогом будь якого ілюстрування життя на сцені. Він вважав, що основним впливом на глядача зі сцени мусить бути глибока думка – ідея. Але ця думка, ця ідея, зміст в цілому повинні бути донесені до глядача через чітку, образну форму. Це не було милування формою, як це часто закидали Курбасу його супротивники. Ні! Це було прагнення говорити з глядачем мовою мистецтва, а не емпірично, невизначно повторювати на сцені саме життя. Курбас вчив – глядач перебуваючи в театрі повинен пам'ятати, що це театр, а не саме життя. Що саме в художньому перетворенні життя глядач побачить його суть, побачить значно повніше ніж в звичайній повсякденності. Цей принцип Курбаса цілком збігається з кредо Вахтангова, який неодноразово вказував – показ життя на сцені мусить у всьому підкорятися художньому образному відображенню дійсності. Кожну мить перебування у театрі глядач повинен відчувати майстерність актора. Курбас так само як Вахтангов

володів умінням знаходити щоразу неповторну художню форму для кожного драматургічного твору. Він ніколи не "цитував" самого себе, не запозичав сам у себе, як це буває у багатьох режисерів, "перевірені прийоми". Він шукав щоразу органічної, нової форми, нового образного вияву, для щоразу нового змісту. Курбас був організатором режисерської школи в українському радянському театрі. Створена ним режисерська лабораторія, пізніше він назвав її режисерський штаб, була першою, справжньою вищою школою режисури. Там ставились принципові мистецькі проблеми режисури, як спеціальної галузі театрального мистецтва. Там точились творчі дискусії, там гартувалась молода режисура. Курбас любив молодь ніжною і водночас вимогливою любов'ю. Молодь безмежно любила любила Курбаса.

Сьогодні театральна мистецька молодь допитливо тягнеться до ознайомлення з творчістю великого майстра українського радянського театру. Ім'я Курбаса для молоді оповито легендою. Інтерес до вивчення спадщини Курбаса не випадковий, тому що наш театр переживає зараз період бурхливого та послідовного розширення своїх творчих можливостей, період шукань, направлених проти обмежености, схематизму, штампів у розумінні реалізму.

Треба зробити все можливе, щоби все краще з творчою доробку великого майстра української радянської сцени, було взято на озброєння нашого театрального мистецтва. Спадщина Курбаса не для музейного вивчення та споглядання. Вона зв'язана з життям та розвитком нашого театрального сьогодні.

Київ, 7.X.1965 р.

